

... Snad to byl čirý vzduch z ledovců před ním, snad plachá vzpomínka na žalm, jenž káže pozdvihnout zraky k pomocným horám – buď jak buď, bylo mu pokojno v srdci. Pak padly jeho zraky na most a v témž okamžiku drnčivý zvuk otrásl vzduchem, jako když v neobývané místnosti praskne struna, a viděl, jak most se poltlí ve dví a vrhá pět roztřepotných mraveček do rokle.

Každý jiný na jeho místě byl by si řekl s tajnou radostí: Deset minut později, a já sám...! Ale jiná myšlenka navštívila bratra Junipera: Proč se to přihodilo právě těmto pěti? Je-li vůbec nějaký záměr ve vesmírném dění, je-li vůbec nějaká osnova v životě člověka, pak je jistě možné objevit je tajemně skryté v těchto pěti tak náhle přetáých životech...

Thornton Wilder: Most Svatého Ludvíka krále¹

KŘÍŽ NAD HUASCARÁNEM

Vzpomínka na tragédii expedice Peru 1970

HELENA ČIŽINSKÁ

Občané a věřící v Praze 8-Karlíně si pravděpodobně vůbec neuvědomují, že jetelový kříž umístěný vysoko na štítu západního průčelí neorománského kostela sv. Cyrila a Metoděje není kamenný, ale že byl osazen teprve před padesáti lety. Podle údajů z kroniky karlínské farnosti byl původní kříž z nehvizdského pískovce slavnostně posvěcen pražským arcibiskupem Bedřichem kardinálem Schwarzenbergem (1809–1885) 31. října 1857 a poté vyzdvížen na své místo v průčelí chrámu. Kardinál ještě z lešení symbolicky uzavřel klenbu kostela (KLINEROVÁ 2011, 27–28; 2017, 24–25).² K posvěcení dokončeného chrámu, taktéž kardinálem Schwarzenbergem, došlo až 18. října 1863.

Kříž byl bez ohledu na to, že se vzhledem k výšce štítu uplatňoval především pouze svou siluetou, velmi zdobně pojednán. Na jednom z výkresů z mnoha původních plánů architekta Ignáce Ullmanna (1822–1897) je zakreslen mezi jinými kolorovanými detaily také tento „Gibelkreuz“ (sic!; Archiv ŘMK farnosti Karlín 1857).³ List je nadepsán: PLAN LIT. D, ÜBER DIE IN DER VIERTEN BAUPERIODE D. I. IM JAHRE 1857 NACH DER WIRKLICH AUSFÜHRUNG BEWIRKTEN HERSTELLUNGEN (obr. 1). Zřejmě byly obě strany kříže totožné, ovšem kromě christogramu, který byl v křížení břevna proveden pouze na průčelí. Obě plochy kříže⁴ byly vrapované, mezi břevna byly do srdčitých polí vloženy reliéfní trojlísty lipových ratolestí, jejichž stonky rámovaly břevna. V jetelových ukončeních břevna se uplatnily lipové čtyřlísty. Tento slovanský symbol byl bezesporu zvolen vzhledem k zasvěcení kostela svatým věrozvěstům Velké Moravy.

Kdy se přesně ulomilo levé břevno kříže, není zatím známo,⁵ víme však určitě, že zázrakem nikoho před průčelím kostela nezranilo (obr. 2). Díky ironickému článku ve *Večerní Praze* (J. K. 1969) nazvanému *Ještě do příští spartakiády?*, kde se píše, že se křídlo kříže ulomilo za silného větru během minulé spartakiády, tedy v roce 1965, mezi 1. a 5. červencem, a že jsou obavy, aby návštěvníci příští spartakiády „tuto kuriozitu znovu neobdivovali“, známe alespoň přibližné datum této pohromy. Autor článku projevuje obavy, aby dřevěné podpěry kříže po tolika letech také nevzaly za své. Text doplňují dva snímky novinové kvality, z nichž horní ukazuje detail podepřeného kříže, obehnaného nízkým podpůrným lešením, a dolní snímá celé průčelí.

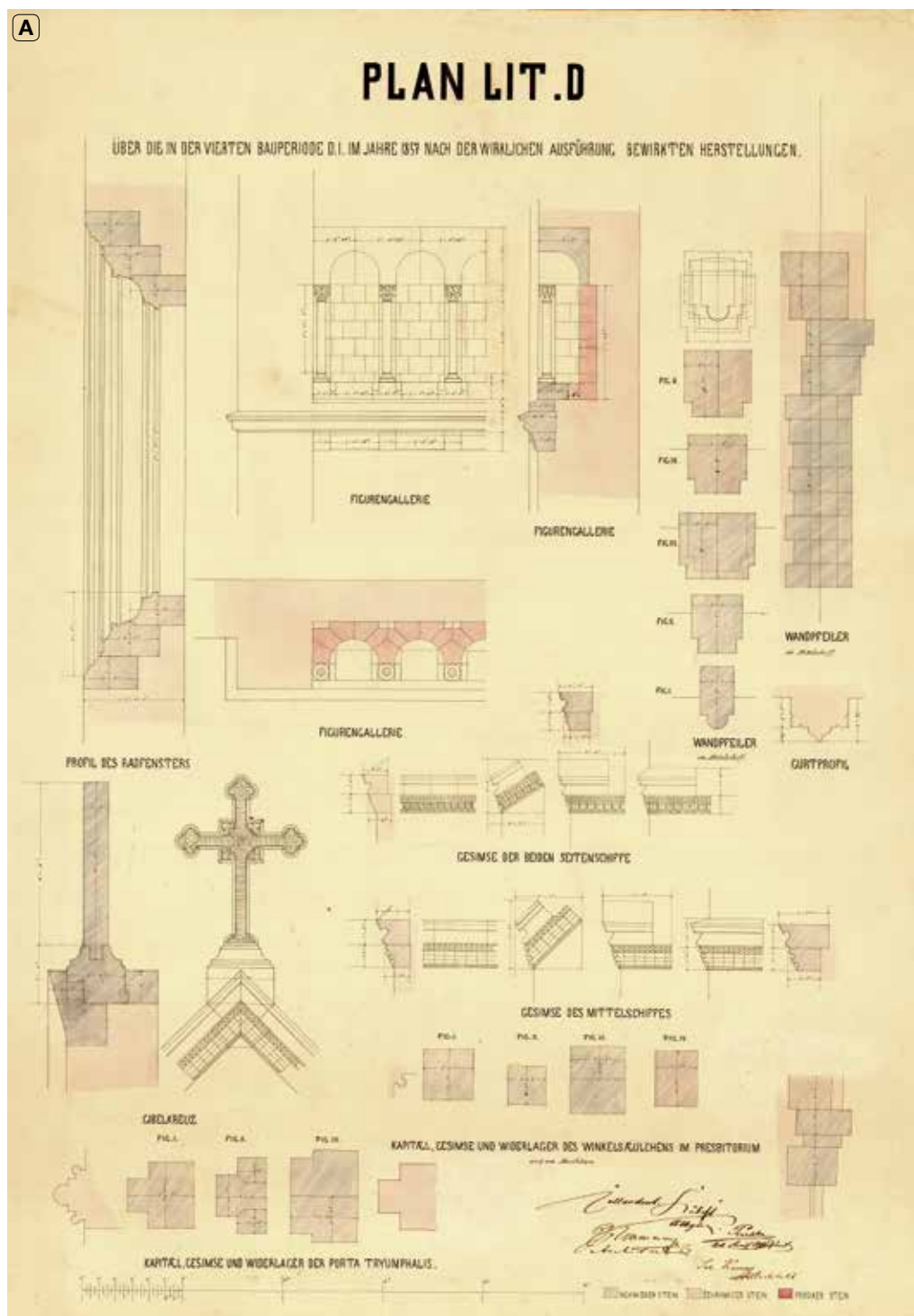
1 WILDER 1958, 9; překlad Erik Adolf Saudek.

2 Zde je zpracována veškerá starší literatura. – Těžba pískovce v Nehvizdech, který byl v Praze po staletí hojně využíván, byla ukončena v roce 1941 (TÁVA 2008 online).

3 Plán podepsali kromě architekta Ullmanna ještě architekt (nebo spíše místodržitelství stavební rada a vrchní inženýr) Johann (Jan) Kaura (1820–1874), „Collaudent. Hubatý(?), k. k.“ a „Puchka k. k. Revis Assistent(?)“.

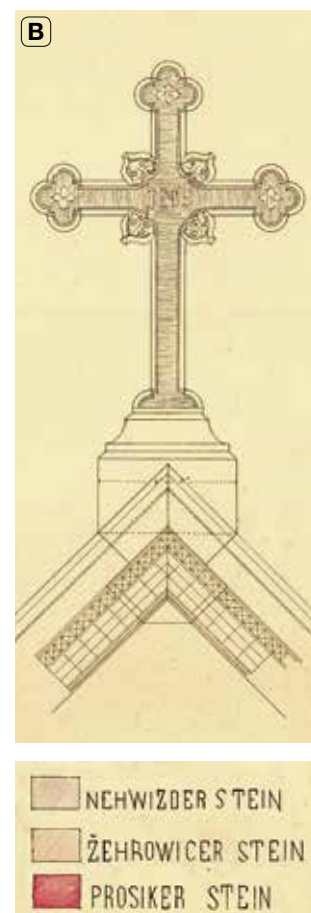
4 Na fotografii Stanislava Tereby asi z dubna 1969, pořízené z hřebenu střechy kostela, vidíme už jen torzo kříže ze zadní strany při přípravě ke snesení dolů třemi horolezci.

5 Archiv karlínské farnosti není v současnosti přístupný.

Obr. 1. I. Ullmann, kolem 1857: kolorovaný plán kamenných prvků kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně (Plan Lit. D.), podepsaný arch. Ignácem Ullmannem, stavebním radou Janem Kaurou a dalšími

(A). Modrá barva na bočním pohledu na kříž značí nehvizdský pískovec.
B – detail nekolorovaného čelního pohledu na kříž a barevné vzorky použitých druhů pískovce: nehvizdského, žehrovického a proseckého (Archiv ŘMK farnost Karlín 1857, bez sign., skenováno 2016).

Na tento článek reagovali památkáři z tehdejšího Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody (PSSPPOP; dnes Národního památkového ústavu, ústředního odborného pracoviště v Praze) dopisem z 2. dubna 1969, adresovaným Tiskovému a propagačnímu oddělení organizačního výboru NVP. Sdělovali, že oprava je technicky velmi náročná a že se uvažuje o umělém materiálu. Dopis končí optimisticky slibem, že řešení se najde už v tomto roce.

Karlínská farnost však na nápravě pracovala již od listopadu 1965. P. Josef Semrád OCr napsal žádost družstvu Kámen (plným názvem Kámen, lidové družstvo pro těžbu a zpracování kamene), kterou nemáme k dispozici. Známe však odpověď z 9. prosince 1965, která přišla na vědomí památkářům a je nesmírně zajímavým dokladem o obtížnosti úkolu a zároveň výstižným svědectvím své doby (Spisovna NPÚ ÚOP v Praze). Proto ji zde celou otiskujeme. Pracovník družstva z výrobního oddělení obšírně odpovídá:

Obr. 2. Praha 8-Karlín, kostel sv. Cyrila a Metoděje v letech 1965–1969, pohled od jihozápadu. Podpůrné lešení u kříže bez levého břevna na západním štítu průčelí (foto dokumentační fondy NPÚ ÚOP v Praze).

„K Vašemu dopisu z 26. 11. 1965 sděluji, že jsem provedl na místě prohlídku a zaměření tor-
sa poškozeného kříže na štítu kostela sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně a podáváme Vám tímto
následující informace: Velmi členitý kříž opravdu abnormálních rozměrů (215 × 315 × 48) nebyl
proveden právě z nejtvrdšího pískovce a mohl být buď během práce neb během expedice na
místo narušen, voda se dostala za tolik let do vlasové trhlinky a mráz pak způsobil úplné od-
padnutí. – Provedení nového kříže naráží na celou řadu mimořádných obtíží. – Především získání
tak obrovského bloku pískovce (m³ 3,25), který má čistou váhu 75 q a s průměrnou přemírou
možná i 95 q, vyžádá si dlouhodobé přípravy v lomu. Předpokládáme, že bude nutno použít
zatím nejtvrdšího dosažitelného pískovce broumovského z lomu Libná nebo Božanov. V těch-
to lomech se provádí hromadné odstřely suroviny a proto žádný dodavatel nám nezaručí, že
v dodaném bloku nebudou nějaké ty vlasové trhlinky. Je velké riziko pro finálního výrobce, že
se objeví třeba až při dokončování kříže. – Cena za tak veliký blok bude nejméně dvojnásobná
než za běžné kubatury. Doprava a manipulace s jeřábováním při nakládání, skládání a obracení
během práce vyžádá si též alespoň 2 autojeřábů. Je tedy přirozené, že ani kalkulace takového
výjimečného kusu nemůže být přesná a bude upravena teprve výslednou kalkulací. – Možno
předpokládat, že náklad na kříž *loco dilna* bude cca 35 až 40 tis. Kčs. – Ještě větším problémem
bude doprava kříže, jehož váha se sice opracováním zmenší na cca 40 q, nahoru na štít. Vyžádá
si to zřízení důkladného masivního lešení až ke špičce štítu s prostorem asi 300 × 400 cm pro
výtah. Kříž se musí dopravovat na ležato na zvláštní pevné trepně z důkladných fošen a to buď
pomocí kladkostrojů z patra do patra nebo zvlášť zřízeným výtahem. Náklady na takovéto lešení
vám bohužel sdělit nemůžeme, musíte se informovat přímo u některého stavebního podniku. –
Vlastní vytahování a osazení včetně demontáže a snesení starého kříže může si vyžádat také asi
10.000–12.000 Kčs bez práce kovářské (zajištění do krovů). – Je tedy zřízení nového kříže za
těchto podmínek záležitostí velmi nákladnou a naskytá se otázka, nebylo-li by snad přece jen
výhodnější počítat, zde s křížem montovaným z kovu nebo z umělých hmot. – Vylomení kvádry
vyžádá si možná několika měsíců a také práce v dílně může trvat 2–3 měsíce. Proto v případě
objednávky vyprošujeme si rozhodnutí alespoň do jara 1966. – S družstevním pozdravem: (pod-
pis nečitelný a razítko družstva)“.

Ačkoli v tehdejší době už probíhalo pražské jaro, lze si snadno představit, že církevní odbor
Národního výboru hl. m. Prahy (dnes Magistrátu HMP) chtěl záležitost řešit levněji. Rozpočet jed-
notlivých farností byl v té době zcela mizivý. Farní úřad, vedený od roku 1968 P. Karlem Pilíkem,⁶

6 P. Karel Pilík (* 1918 Praha – † 2007 Praha) byl v letech 1952–1960 vězněn, poté pracoval jako skladník. V letech 1968–
1990 působil jako správce farností u sv. Cyrila a Metoděje v Praze 8-Karlíně. Ve farnosti byl velmi oblíbený.

se rozhodl pro laminátovou kopii kříže. Opět známe jen odpověď památkářů z 11. dubna 1969, kteří s navrhovanou eventualitou souhlasili za předpokladu, že kříž bude „dokonale okopírován v tvaru, profilaci, struktuře povrchu i barevnosti... Formu na kříž bude třeba pečlivě uschovat, aby mohla být v případě potřeby použita znovu.“ (Spisovna NPÚ ÚOP v Praze) V dopise se dále souhlasí s tím, aby provedením kopie kříže byla pověřena družstevní organizace Elektroinženýrské a montážní služby Praha, vedená Vladimírem Suchým, se sídlem v Praze 6-Vokovicích, Kladenská 30 (SUCHÝ 1999 online).⁷ Družstvo, které bylo založeno v roce 1968, však mělo ve skutečnosti ještě delší vysvětlující název: Inženýrské elektropráce a práce ve výškách za pomoci horolezecké zabezpečovací techniky.⁸

Zajímavá je poznámka *pro domo* na referátníku předešlého spisu: „... V kopii putta z balkonu na třetím hradním nádvoří se už laminát asi 10 let osvědčil v provedení Uměleckých řemesel.“ Nebylo to však zcela přesné konstatování. Konvexkonkávní balkon jižního křídla Hradu, přestavěného za vlády císařovny Marie Terezie architektem Nicolou Pacassim ve 3. čtvrtině 18. století, podpíraný sdruženými sloupy, nese mřížové zábradlí a na soklech kromě dvou váz pět dvojic puttů, které vytvořila dílna Ignáce Františka Platzera (1717–1787) v letech 1763–1769 (BLAŽÍČEK 1956, 30–31). Laminátová je středová dvojice, která má také viditelně tmavší patinu. Putti neboli amoreti drží společně korunovanou kartuši s českým lvem (obr. 3). V případě Hradu se však nejednalo o šetření finančními prostředky, ale o možnost v případě promluvy hlavy státu k lidu poskytnout řečníkovi a jeho doprovodu dostatek prostoru.⁹ To se stalo např. i při promluvě Václava Havla po zvolení československým prezidentem 29. prosince 1989. Putti byli pro tuto příležitost odstraněni a před jejich sokl byly instalovány mikrofony.

Obr. 3. Sochařská výzdoba balkonu na III. hradním nádvoří Pražského hradu z let 1763–1769 (Ignác František Platzner, dílna), kopie z počátku 20. století, střední dvojice puttů z laminátu (foto P. Chotěbor, 2019; detail viz <<https://twitter.com/HradOfficial/status/1213453673499680769/photo/2>>).

Ještě jeden případ použití laminátových kopií v srdci Prahy stojí za zmínku: čtyři mírně nadživotní postavy českých patronů vně arkýřové kaple na Staroměstské radnici. Kaple byla postavena i bohatě vyzdobena stavební hutí Petra Parlěře a posvěcena 4. srpna 1381 biskupem sufragánem a členem augustiniánského řádu Hynkem Vladimírským z Haliče (EKERT 1883, 324–327; VLČEK 1997, 99; BENEŠOVSKÁ/VŠETEČKOVÁ 1996, 137, 141; MUSÍLEK 2018, 2, 20, 26, 30–32). Zasvěcení kaple

⁷ Zde autor uvádí, že toto družstvo založil společně s Ing. Jiřím Třískou.

⁸ Za tuto informaci ze dne 23. 10. 2020 a zaslání další fotografie z demontáže kříže v Karlíně děkuji Adamu Vaňkátovi z firmy Altitudo, výškové práce s tradicí (SUCHÝ 1999 online; SUCHÝ/POLMAN 2011). I v současnosti lze v Praze pozorovat při výškových pracích horolezce. V pořadu Z metropole z 24. 10. 2020 (ŠULCOVÁ 2020 online) instalovali horolezci restaurované ciferníky na věže vinohradského kostela sv. Ludmily za pomoci lana vně fasád. A další příklad ze světa: také právě probíhající restaurování obrovské třicetimetřové sochy Krista Spasitele od sochaře Maximiliana Paula Landowského nad městem Rio de Janeiro v Brazílii z roku 1931 se neobejde bez horolezců. Železobetonový monument, zapsaný na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, byl několikrát, především v oblasti prstů rozpažených rukou, poškozen bleskem (sine 2020).

⁹ Sdělení Ing. arch. Petra Chotěbora (Odbor památkové péče Kanceláře prezidenta republiky) dne 13. 10. 2020. Všechny dvojice puttů na balustrádě balkonu na III. hradním nádvoří jsou, kromě zmíněných středových postav, pískovcové kopie ze začátku 20. století. Originály z měkkého, málo trvanlivého pískovce jsou rozmístěny v zahradách Pražského hradu. Použití laminátu dříve než v 60. letech 20. století zpochybňuje jak Ing. arch. Petr Chotěbor, tak Ing. arch. Jan Bárta (Firma AQUA Obnova staveb, s.r.o.).

se v průběhu staletí několikrát měnilo, poslední je mariánské.¹⁰ Ještě před regotizací v letech 1883–1887 byla venkovní výzdoba kaple doplněna postavami svatých Víta, Václava, Vojtěcha a Ludmily na přichystané, do té doby neosazené konzoly ještě z parlérovské doby. Tyto sochy¹¹ byly těžce poškozeny spolu s arkýřem při požáru Staroměstské radnice 8. května 1945 během Pražského povstání. Socha sv. Ludmily se dokonce ztratila (RYBAŘÍK 2020, 68). Oprava kaple byla dokončena roku 1948. Opět trvalo poměrně dlouho, než došlo na sochařskou výzdobu. Kopie čtyř světců včetně nové modelace pohřešované Ludmily byla zadána sochaři Janu Müllerovi (*31. 5. 1937 Brno), který je vytvořil v letech 1975–1976 (JILEMNICKÝ 1984, 201, 226, 308, 382, 407).

Vzhledem k tomu, že tyto pískovcové kopie byly příliš těžké, byly uloženy do depozitáře v radničním sklepení a na sokly byly osazeny v říjnu 1988 laminátové kopie, vyhotovené Státními restaurátorskými ateliéry¹² (obr. 4). Přesně po třiceti letech při opravě a zpevnění věže v roce 2018 byly opět zaměněny za Müllerovy sochy.

Vraťme se však ke karlínskému kříži. Dalším dokladem k jeho opravě je dodatek k zápisu o předání a převzetí práce, respektive dodávka a usazení laminátového kříže na kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze 8-Karlíně z 11. května 1970 (Spisovna NPÚ ÚOP v Praze), kde je konstatováno, že

Obr. 4. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I, Staroměstská radnice. Arkýř kaple. **Dole** sochy světců vytvořené roku 1988 z laminátu Státními restaurátorskými ateliéry. Zleva sv. Vít, sv. Václav, sv. Ludmila a sv. Vojtěch (celkové foto M. Kracík, 2016; detaily L. Bartoš, 2014).

10 Nejprve byla kaple zasvěcena sv. patronům českým – sv. Vítu, Václavu, Vojtěchu, Zikmundovi, Ludmile a dalším neuváděným mučedníkům, před husitskými válkami sv. Vavřinci, za vlády krále Vladislava II. Panně Marii a sv. dědicům českým, po bitvě na Bílé hoře Panně Marii, kteréžto zasvěcení obnovil v roce 1857 Bedřich kardinál Schwarzenberg (EKERT 1883, 325–326) a jež stále trvá.

11 Emanuel Poche uvádí v průvodci (Plicka/Poche 1980, 132–133) jako tvůrce těchto postav Josefa Maxe (*1804 Janov u Sloupu v Čechách – †1855 Praha) s nevěrohodným datováním – z počátku 19. století –, které zřejmě autorovi omylem uniklo. Naproti tomu Adam Hnojil (2008) se ve své monografii o těchto sochách vůbec nezmiňuje, na rozdíl od postav šesti českých králů pro sousední nově postavené křídlo Staroměstské radnice v letech 1844–1848, vypálené v květnu 1945 a následně zbořené.

12 Sdělení Ing. arch. Jana Bárty ze dne 5. 11. 2020, který v letech 1980–1989 Státní restaurátorské ateliéry vedl.

hotový kříž byl převzat investorem a před montáží prohlédnut zástupcem památkové péče. Za dodavatele je podepsán Vladimír Suchý. Samotný zápis, který byl sepsán pravděpodobně v den osazení kříže v dubnu (k přesnému datu viz níže), opět chybí. V posledním dopise pražských památkářů z 3. srpna 1970, adresovaném farnímu úřadu a týkajícím se otázky, kam umístit torzo původního kříže, je doporučeno opět družstvo Elis,¹³ „které zhotovovalo laminátovou kopii původního kříže převážně v bývalém Kafkově ateliéru ve spolupráci s kameníky.“ Břevna kříže je „nutno sesadit dohromady a osadit pomocí mosazných skob do některého z polí podokenních parapetů na vnější boční stěně kostela.“ (Spisovna NPÚ ÚOP v Praze) K tomu však nedošlo, fragmenty kříže byly zlikvidovány.¹⁴

Ve spisech NPÚ k této události chybí nejen datum snesení původního kříže a datum osazení laminátového kříže, ale také nejsou nikde zapsána jména těch, kteří tehdy práci provedli. Byli to, jak se o tom tehdy mluvilo na karlínské faře, tři horolezci, kteří byli spolupracovníky družstva Elis (obr. 5). Na zachovaných fotografiích při rozebírání kříže (např. SUCHÝ/POLMAN 2011, 61) byl rozpoznán Zdeněk Brabec (* 17. 8. 1946 Praha),¹⁵ který se mimo jiné zúčastnil dvou expedic na Makalu v Himálaji, první v roce 1973 (VRANKA 2019, 25)¹⁶ a následně v roce 1976, z nichž tato druhá byla úspěšná a podařil se prvovýstup jihozápadním pilířem (GOLDEN/ČERVINKA/ČERVINKOVÁ 2012, 8). V roce 1984 byl členem expedice, která uskutečnila první československý výstup na Mount Everest.¹⁷ Dále na štítu karlínského kostela pracovali výteční lezci v pískovcových skalách s mnoha evidovanými prvovýstupy (STRNAD s. d.), Karel Krecbach (* 18. 1. 1944 Praha) a jeho mladší bratr, fenomenální Jaroslav Krecbach (* 7. 4. 1946, Praha – † 31. 5. 1970 Huascarán, Peru),¹⁸ který už měl za sebou výstupy v Tatrách, Alpách, na Ararat (společně se Zdeňkem Brabcem) a Kačkar v Turecku a také velké zklamání z neuskutečněné cesty na Aljašku (SUCHL 1972, 34–35, 79–80; SUCHL 1981, 213–214; DUŠEK 2020, 69–72).¹⁹ Karlínský kříž byl jejich první výškovou prací v družstvu Elis.²⁰ Na jaře 1969 nejprve odstranili ochranné lešení z roku 1965, které podíralo pravé břevno kříže, a postavili lávku z trubek a dřevěných fošen. Materiál na tuto lávku si vypůjčili od Ing. Hynka Hlasivce,²¹ stavbaře, mostaře, starosty Sokola Spořilov a také horolezce a zakladatele horolezeckého oddílu Sokol Spořilov, který jim i radil jak postupovat. Z této lávky pak odesávali části torza kříže a uvázané na lanech je kladkou bezpečně snášeli před hlavní chrámová vrata (obr. 6). Dolní vislé, spolehlivě ukotvené rameno pod křížením zůstalo na místě (viz obr. 1A, boční pohled).

13 Elektroinženýrské a montážní služby Praha byly běžně zkráceně nazývány družstvo Elis. Za toto sdělení ze dne 18. 10. 2020, poskytnutí fotografií a určení třetí, své vlastní osoby, děkuji Karlu Krecbachovi a jeho rodině. Údaj, že družstvo Elis vedl Vladimír Suchý a že tam vypomáhal i Ivan Bortel, zaslal dne 18. 10. 2020 Jan Škarohlíd.

14 Sdělení Ing. Karla Trutnovského ze dne 21. 10. 2020. Jeho dědeček po šestiletém věznění za totality pomáhal na karlínské faře s ekonomickými záležitostmi a zároveň se svými vnuky chodil do krovu kostela sv. Cyrila a Metoděje likvidovat následky zatékání vynášením „standlíků“ s dešťovou vodou. Všichni byli také přímými svědky pádu břevna kříže, když odcházeli ze sakristie, ale přesné datum si Ing. Trutnovský nepamatuje. Jemu vděčím též za jméno křížovníka P. Semráda. Ing. Trutnovský byl také přítomen vytváření modelu kříže pro laminátovou kopii ve vstupním prostoru kostela štukatérem L. Junkem. Tuto skutečnost potvrdil také Zdeněk Brabec.

15 Za fotografii a určení tohoto horolezce v říjnu 2020 děkuji manželům Ondřeji a Marii Vysokým, Marii Krecbachové Kollerové (patří jí ještě zvláštní dík za určení fotografa Stanislava Tereby, což potvrdil i Karel Krecbach), Janě Žárské, Karolíně Gempertové, Ondřeji Krecbachovi, Milanu Doubnerovi, Pablu P. Klvani (sine 2018b online). – Významný fotograf Stanislav Tereba (* 2. 1. 1938 Praha) pracoval v letech 1960–1990 v deníku *Večerní Praha* (sine 2009 online).

16 Při této expedici došlo ke smrtelnému zranění Jana Kounického, kterému za pět dní, 26. května 1973, podlehl.

17 Radost z úspěchu však zkazil tragický pád slovenského horolezce Jozefa Psotky při sestupu dne 16. října 1984 (sine 2008 online).

18 Předpoklad Borise Bortela, bratra špičkového horolezce Ivana Bortela, vyslovený ve dnech 24. a 30. 9. 2020, že jedním ze skupiny byl Jaroslav Krecbach, se ukázal jako správný. Tento lezec dokonce i bydlel v Praze-Karlíně a byl povoláním výškový montér. Dvě knihy Jana SUCHLA (1972; 1981) byly vydány s fotografiemi zahynulých horolezců – Viléma Heckela a Ivana Bortela. – Jaroslava Krecbacha určili po 17. 10. 2020 ještě Ludvík Kindl a František Halamka.

19 V publikaci od Libora DUŠKA (2020) je otištěna fotografie Jaroslava Krecbacha, jeho bratra Karla a kolegy Zdeňka Brabce při práci na odesávání poškozeného pískovcového kříže ze štítu kostela sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně, kterou L. Dušek laskavě poskytl autorce. Snímek ještě dobře zachycuje park Karlínského náměstí s klasicistní budovou zájezdního hostince U města Hamburku v pozadí. – Táž trojice horolezců následně 1. října 1969 odstranila nakloněný křížek z vrcholu věže Novoměstské radnice pomocí provazového žebříku v poměrně subtilním terénu. Křížek byl ukončujícím prvkem soustavy dvou makovic pod sebou nad lucernou vsazenou do dlátové střechy věže s ochozem, mezi makovice byl vložen ještě český lev z pozlaceného kovu. V článku je zmínka o práci těchto horolezců na kříži karlínského kostela (TEREBA 1969).

20 Sdělení Zdeňka Brabce z 21. 10. 2020, 16. a 29. 11. 2020. Trojice horolezců byla v odboru památkové péče NVP nazývána „výškoví restaurátoři“. Další text o postupu prací spojených s demontáží starého a montáží nového kříže vychází z jeho výpovědi.

21 Ing. Hyněk Hlasivec (* 29. 1. 1926 Praha – † 11. 7. 2011 Praha) zaváděl nové technologie ve výstavbě mostů v 2. polovině 20. století. Pod jeho vedením byl postaven např. most přes Labe v Pardubicích, Žďákovský most u Orlíku, Nuselský most v Praze, Hvězdonicový most (lávka) a další mosty z předpjatého betonu, s použitím letmé betonáže a dalších novátorských technologií (sine 2012 online).

Obr. 5. Horolezci Karel Krecbach, Zdeněk Brabec a Jaroslav Krecbach při rozebírání kříže ze štítu kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně na jaře 1969 (foto S. Tereba, 1969).

Organizátorem dalšího postupu prací se stal významný sochař Valerián Karoušek (*31. 1. 1929 Turnov – †31. 5. 1970 Huascarán, Peru), který se kromě umělecké tvorby od dětství věnoval horolezectví a brzy také v tomto oboru reprezentoval naši republiku. Jako trenér vychoval mj. Ivana Bortela a Jaroslava Krecbacha (DUŠEK 2020, 57–58). Jako výtvarník a žák sochaře Jana Laudy (1898–1959) dostal příležitost pracovat na výzdobě československého pavilonu na Expo 58 v Bruselu (*sine* 2000, 117–118; SEDLÁŘ 2016, 33). Během 60. let 20. století vytvářel své monumentální abstraktní objekty z tehdy netradičních materiálů, jako byly hliník, měď, neopracovaný kámen i laminát, a z jejich montáží. Proto není vyloučeno, že laminát jako materiál na kopii karlínského kříže navrhl právě on. Pro vytvoření formy na laminátový kříž doporučil štukatéra Ladislava Junka,²² který spolupracoval se známým sochařem Olbramem Zoubkem (1926–2017; obr. 7) v jeho ateliéru v Salmovské ulici na Novém Městě v Praze a příležitostně i s dalšími pražskými sochaři (TYSLOVÁ 2002 online; SOZANSKÝ 2015, 24, 56–58, 289). Model kříže vytvářel Ladislav Junek

²² Životní data a podrobnosti o práci L. Junka zatím neznáme.

přímo v chrámové předsíni a kvůli jeho zdravotním potížím v chladném prostředí se práce protáhla. Formu a vytvoření výsledného laminátového kříže provedl L. Junek, jak už bylo zmíněno, v ateliéru sochaře Bohumila Kafky Na Ořechovce v pražských Střešovicích. Přesné datum není zatím známo. Stejná trojice horolezců – Brabec a bratři Krecbachové – pak v dubnu 1970, přibližně za rok po snesení pískovcového kříže, vynesla na štít karlínského kostela laminátovou kopii. Posledním úkolem horolezců bylo její upevnění na místě. Laminátové svislé spodní rameno nasunuli na zbytek pískovcového originálu a otvorem v rozšířeném křížení břevna s reliéfními lipovými listy jej zpevnili zalitím betonem.

Na členy družstva Elis byly kladeny mimořádné nároky. Nejenže v něm pracovali naši přední horolezci, pro něž bylo dokonalé jištění neodmyslitelnou rutinou, ale ve výškách se samozřejmě museli vyrovnat i s jakýmkoli řemeslnými pracemi. Očekával se od nich vztah k našemu kulturnímu dědictví a citlivý postup při opravách na památkových objektech. Zkrátka museli vyřešit každý úkol, navíc vždycky s menším či větším rizikem.

Díky zprávě z Večerní Prahy²³ ze 17. dubna 1970 s fotografií Stanislava Tereby (1970) známe konečně datum, kdy byl laminátový kříž osazen (obr. 8). Krátký komentář, bohužel s chybami v křestních jménech dvou aktérů příběhu, otiskujeme celý: „Konečně opět na svém místě je kříž na karlínském chrámu Cyrila a Metoděje. Skupina horolezců družstva Elis Jan (sic!) a Karel Krecbachové spolu se Zd. Brabcem, kteří úlomek starého kříže, vlastně jeho celou horní část, před rokem odstranili, instalovali nyní na jeho místo kříž nový. Tentokrát už ne

Obr. 6. Karel Krecbach a Zdeněk Brabec s fragmentem kříže ze štítu karlínského kostela sv. Cyrila a Metoděje před hlavním portálem s reliéfní výzdobou vrat podle návrhu Josefa Mánesa na jaře 1969 (foto S. Tereba, 1969).

Obr. 7. Ladislav Junek (vlevo) a Olbram Zoubek v ateliéru Olbrama Zoubka v Salmovské ulici na Novém Městě v Praze v roce 1970 (foto Nadační fond Kmentová Zoubek).

23 Výstřižek zaslala dne 29. 10. 2020 Jana Jírová.

Obr. 8. Zdeněk Brabec, Jaroslav a Karel Krecbachovi při ukotvení laminátového kříže na štítu karlínského kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně 17. dubna 1970 (TEREBA 1970; foto S. Tereba, 1970).

Obr. 9. Jaroslav Krecbach (rodinný archiv, 1966).

z 800 kg těžkého pískovce, ale z 80 kilogramů těžkého laminátu. Je to věrná kopie, u které tvůrce umělecký štukatér B. (sic!) Junek zaručuje životnost nejméně 80 let.“

Jaroslav Krecbach, člen tehdejšího československého reprezentačního družstva (*sine* 2013 online; obr. 9), na skromné oslavě na karlínské faře po ukončení prací s mimořádným nadšením sděloval přítomným, jak vzápětí vyrazí s kolegy do peruánských And dobýt horu Huandoy dosud nevyzkoušenou jižní stěnou, vysokou 6 395 metrů. Byl nejmladší z patnácti členů expedice. Druzí dva horolezci z „karlínské“ party však měli téměř ve stejnou dobu, od 6. června do 31. srpna 1970, nemalé ambice v Hindúkuši. Osm členů výpravy pod vedením JUDr. Václava Lachouta z horolezeckého oddílu Slavoj Vyšehrad cestovalo nákladními vozy V3S a M461 do východního Afgánistánu. Do Kábulu dorazili 27. června a za čtrnáct dní přijeli do Vachánu k dolině Pegish. Podařilo se jim dosáhnout skvělého výsledku – čtyř prvovýstupů, dva na šestitisícovkách a dva na pětitisícovkách (*sine* 2001 online).²⁴

Jaroslav Krecbach odletěl s výpravou pod vedením JUDr. Arnošta Černíka 23. dubna 1970 do Peru (DUŠEK 2020, 17), tedy za necelý týden po osazení laminátového kříže. Výprava se sešla v sestavě patnácti horolezců (v závorce uvádíme jejich věk): Ing. Ivan Bortel (27), dr. Arnošt Černík (44), Milan Černý (26), Vilém Heckel (52), Jiří Jech (38), Valerián Karoušek (41), Jaroslav Krecbach (24), Ing. Miloš Matras (36), Ladislav Mejsnar (34), Milan Náhlovský (26), Bohumil Nejedlo (38), Ing. Zdeněk Novotný, CSc. (32), Ing. Jiří Rasl (34), MUDr. Svatopluk Ulvr (32) a Václav Urban (35).

Nikdo tehdy netušil, jaký hrozný sled událostí a osudových kroků československou výpravu v Peru čeká. Nejzkušenější horolezec expedice Ivan Bortel nešťastnou náhodou zahynul 18. května po uklouznutí pádem do vodopádu (SUCHL 1972, 34–37; VRANKA 2019, 10–11, 18–20).²⁵ Zbývající otřesená skupina změnila po Ivanově pohřbu v Limě plán a vydala se zdolat méně náročným způsobem horu Huascarán o výšce 6 768 metrů. V neděli 31. května 1970, den před zahájením výstupu, byli všichni včetně chilského průvodce Pedra Núñeze Díaze v táboře zavaleni lavinou – aluvionem – z kamení a ledu, kterou vyvolalo zemětřesení o síle 7,9 stupně Richterovy škály (LANGER 2015 online; AFRI 2020 online; DUŠEK 2020, 173–176). Lavíně podlehl celé město Yungay, z velké části Huaraz a několik dalších vesnic... (VEJRAŽKA/HLADÍK 1995, 187–189; VEJRAŽKA/HLADÍK 1999, 120, 160–161; CHYTIL 2014, 33–35; DUŠEK 2020, 173–176; HLADÍK/VEJRAŽKA 2020, 14–17; VLASTNÍK 2020; *sine* 2020b online).

O tragické události pod Huascaránem před padesáti lety vyšlo u nás několik větších publikací a mnoho článků plných nádherných snímků, které ještě stihl odeslat vynikající fotograf Vilém Heckel. Některé texty vyšly brzy poté, jiné teprve nedávno, doplněné neméně krásnými fotografiemi od současných horolezců. Za oběti – sedmdesát tisíc Peruánců, jednoho Chilana a patnáct československých horolezců – se 31. května 2020 na hřbitově horolezců na Hrubé Skále v Českém ráji uskutečnila pietní vzpomínka za účasti peruánské velvyslankyně v ČR Liliany De Olarte de Torres-Muga. Tam se také konala bohoslužba vedená farářem Československé církve husitské Alešem Jaluškou, který je sám aktivním horolezcem (PLEVKOVÁ 2020 online) a byl osobním přítelem Valeriána Karouška, Arnošta Černíka a Viléma Heckela.

Na místě tragédie u města Yungay byl v roce 1972 postaven podle návrhu sochaře, specialisty na sportovní témata Zdeňka Němečka (*16. 11. 1931 Luže – †18. 12. 1989 Praha; CZUMALO 2013 online; *sine* 2018a online; *sine* 2020a online; *sine* s.d.b online) architektonicky řešený památník z místních žulových kamenů různé velikosti (*sine* 2002, 255–256; HLADÍK/VEJRAŽKA 2020, 27, 124–125). Na půdorysu kruhových výsečí vytvářejí prostranství tři stejně vysoké zdi s úzkými mezerami mezi sebou; kruh doplňuje kovové zábradlí. Na protilehlé straně je navržena válcovitá kónická mohyla ze zpevněných kamenů, navržená původně Valeriánem Karouškem pro Ivana Bortela. Ploché kříž na mohyle je stylizován podobně jako prvky zábradlí. Je konstruován ze železných prutů čtvercového průřezu, které v tomto případě vytvářejí na všech břevnech zcela ojedinělý motiv – československou vlajku. Shodný kříž zdobí i hrob Ladislava Mejsnara, jehož ostatky se jako jediné našly. V křížení břevna je plochá, zřejmě bronzová tabulka s nápisem: EXPEDICION CHECOSLOVACA / A LOS ANDES PERUANOS / Q. E. P. D.²⁶ / LLANGANUCO 31-5-1970. U paty kříže je menší tabulka: RECUERDO DE / CLUB ANDINO PERUANO / 31-5-1972 (obr. 10). Na prostřední zídce byl instalován bronzový reliéf nazvaný *Přísaha* s motivem

24 Ústní sdělení Zdeňka Brabce z 16. 11. 2020.

25 K události viz bezpočet další literatury.

26 *Que En Paz Descanse* (Ať odpočívají v pokoji), obdoba latinského R.I.P. (*Requiescat/requiescant in pace*).

přisahající ruky a zlomeného cepínu, doplněný deskami se jmény obětí a s nápisy v češtině a španělštině: „V květnu roku 1970 stál u jezera Llanganuco základní tábor československé horolezecké expedice. Při zemětřesení dne 31. 5. 1970 byl zasypán kamennou a sněhovou lavinou z vrcholu Huascaránu. Všichni členové expedice spolu se svým chilským přítelem zahynuli. Vzpomínáme na vás, kamarádi.“ (PROCHÁZKA 2015 online; GIBIŠ 2016 online; POLÁČEK/ŠAFRÁNEK 2020 online, fotografie č. 61; DUŠEK 2020, 199–201).²⁷ Před mohylou je ještě položen další kříž, tentokrát z opracované žuly, vysoký přibližně jako sokl zábradlí.²⁸ Místní katolický farář zde ve výroční den pravidelně slouží mše.

²⁷ Za upřesnění situace dne 12. 12. 2020 děkuji Zdeňku Brabcovi, který v roce 1980 v masivu Huascarán zdolal spolu s kolegy novou cestou vrchol hory Chopikalqui (6354 m) a v letech 1994–1997 pracoval na zastupitelském úřadě České republiky v Limě.

²⁸ Dnes už je tento ležatý kříž zaplněn kameny a novou menší improvizovanou mohylou v křížení, kterou vrší návštěvníci tohoto pietního místa. Stejně tak na krajních zídkách přibývají tabulky s dalšími oběťmi nebo se vzpomínkami na ně (DUŠEK 2020, foto 276).

Obr. 10. Památník československé expedice Peru u laviniště poblíž města Yungay (foto **nahore** J. Hladík, 30. 5. 1994; foto **vlevo dole** dostupné na <[https://www.mzv.cz/lima/cz/staty_akreditace/peru/vzpominka\\$1325.html](https://www.mzv.cz/lima/cz/staty_akreditace/peru/vzpominka$1325.html)> [vid. 2020-10-30]).

Vpravo dole Zdeněk Brabec se svou ženou Alenou u památníku (fotografovala Rusula Gamboa de Acuña, majitelka penzionu Gledel v Yungay, 1995).

Obr. 11. Praha 10-Strašnice, park mezi ulicemi Nad Úžlabinou a V Úžlabině. Památník Expedice Peru 1970 od Miloslava Hejného z roku 1972 (foto Z. Čížinská, 2020).

Obr. 12. Bedřichov v Jizerských horách, památník Peru – Huascarán od Jiřího Kolářka s týmem z roku 2010 (foto J. Roskovec, 2020).
Dole detail bronzového pásu se jmény horolezců.

z Jizerských hor, stojí v lese u výjezdu ze sportovního stadionu v Bedřichově (*sine* 2013 online; obr. 12). Na úzkých bronzových pásích jsou vyražena jména zahynulých horolezců a je vyznačeno místo neštěstí: „Ivan Bortel, Arnošt Černík, Milan Černý, Vilém Heckel, Jiří Jech, Valerián Karoušek, Jaroslav Krebach, Miloš Matras, Ladislav Mejsnar, Milan Náhlavský, Bohumil Nejedly, Zdeněk Novotný, Jiří Rasl, Svatopluk Ulvr, Václav Urban. Místo PERU – HUASCARAN, Datum 31. KVĚTNA 1970, Čas 15 HODIN, 23 MINUT, Souřadnice 9°04'10.38"S, 77°38'30.82"W.

Také v Praze-Strašnicích ve svažitém parku mezi ulicemi Nad Úžlabinou a V Úžlabině byl postaven památník této expedice do Peru²⁹ (*sine* 2016 online; obr. 11). Pomník, sesazený z několika nepravidelných zvrásněných pískovcových tvarů, opracovaných také špičkami a evokujících tak rozbrázděné vrcholy Kordiller s převisy, je dílem sochaře Miloslava Hejného (*23. 10. 1925 Praha – †19. 4. 2013 Domažlice) z roku 1972. Pomník byl nazván *Život* (HEJNÝ s.d. online; *sine* 2010 online; HEJNÝ 2017).³⁰ K jeho odhalení došlo pravděpodobně následujícího roku 1973. Na nízkém betonovém soklu je rytý nápis majuskulí: IN MEMORIAM ČS. HOROLEZECKÉ VÝPRAVY – PERU 1970. Sochař Hejný spolupracoval s architektem a designérem Bohuslavem Rychlinkem (*11. 8. 1921 Častolovice – †20. 10. 1988 Praha; *sine* 2004, 173–174) a mladším kolegou Milanem Váchou (*9. 12. 1944 Praha; *sine* 2008, 56–57).³¹ Miloslav Hejný byl blízkým přítelem Valeriána Karouška. Sám však oficiální název sochy nepoužíval – jeho vlastní ideou byl letící orel.

Další památník, odhalený v roce 2010, sestavený týmem pod vedením místního výtvarníka Jiřího Kolářka do výše čtyř metrů ze šesti balvanů – tzv. bludných kamenů – z neopracované žuly

29 Za upozornění na tuto plastiku děkuji Petře Klapkové.

30 Za sdělení jména sochaře a jeho pomocníků včetně dalších údajů o pomníku děkuji Mgr. Štěpánu Kláskovi z ÚMČ Praha 10 z oddělení památkové péče a správy kulturních objektů ze dne 6. 11. 2020. Rozměry pomníku jsou: v. 265 cm, š. 230 m, hl. 200 cm. Socha je dnes součástí sbírky Galerie hl. m. Prahy.

31 O spolupráci se sochařem Váchou se však nezmiňuje vnuk Miloslava Hejného, Kryštof HEJNÝ (2017, 39).

Vzdálenost 10966,93 KM.³² Od roku 2018 pomník doprovází ještě informační tabule s fotografiemi a údaji o všech účastnících výpravy do Peru, kterou pořídil Vladimír Míka, legendární účastník padesáti ročníků Jizerské padesátky (ERNE/HAVEL 2019 online). Před odletem do And se totiž 1. února 1970 čtyři horolezci z připravované expedice zúčastnili 3. ročníku Jizerské padesátky (*sine s.d.a* online; LANGER 2015 online). Milan Náhlavský v celkovém pořadí dosáhl 30. místa, Zdeněk Novotný byl 91., o dvě místa za ním doběhl Jiří Jech a Václav Urban obsadil 145. příčku. Do cíle tehdy doběhlo 194 závodníků. Na památku horolezců dostal ihned po katastrofě tento mimořádný závod ke svému názvu dovětek *Memoriál expedice Peru 1970*. Prvních patnáct startovních čísel je od té doby tradičně rezervováno zahynulým horolezcům, takže současným závodníkům jsou přidělována až od čísla 16.

Laminátový kříž na štítu karlínského kostela sv. Cyrila a Metoděje, jehož osazení bylo posledním pracovním úkolem horolezce Jaroslava Krebchacha, je stále dominantním prvkem této, v poslední době dynamicky se rozvíjející pražské čtvrti, a neoznačeným památníkem tragického osudu odvahy, přátelství a snů jednoho z patnácti československých horolezců.

Poděkování autorky:

Borisi Bortelovi a jeho dceři **Haně Fidlerové**, kteří mi jako první poskytli cenné informace, dále **rodinám bratrů Krebchachových**, **Zdeňku Brabcovi**, který byl nejpodrobnějším informátorem, a jejich přátelům za vzpomínky a fotografie. **Janě Jírové** za klíčový novinový výstřižek a jedinečné fotografie. **Mgr. Liboru Duškovi, Ph.D.**, z Krkonošského muzea ve Vrchlabí, a **Jiřímu Hladíkovi** za poskytnutí skvělých fotografií. **PhDr. Polaně Bregantové** za cennou fotografii jejího otce sochaře Olbrama Zoubka se štukatérem Ladislavem Junkem. **Ing. arch. Petru Chotěborovi** za fotografii puttů z balkonu na III. hradním nádvoří v době uzavření Pražského hradu a za cenné informace. **Mgr. Janě Hessové** z knihovny Uměleckoprůmyslového musea za několikerou elektronickou pomoc v době zavřených knihoven během epidemie koronaviru a **Mgr. Lence Kovářové** za vyhledávání fotografií v dokumentačních fondech knihovny NPÚ ÚOP v Praze. Mému **synu Janovi** za nápad svěřit tento příběh přátelům na facebooku a za zprostředkování dalších zpráv, **synu Kryštofovi** za přečtení nejasného nápisu ve španělštině z fotografie a **snaše Zuzaně** za spolupráci při hledání a dokumentování strašnického památníku. **Všem**, kteří se na facebooku mého syna Jana zúčastnili pátrání po podrobnostech tohoto příběhu (132 komentářů, 101 sdílení).

PRAMENY

Archiv ŘMK farnost Karlín 1857 — Archiv Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Praha-Karlín. Ignác Ullmann: návrhy na kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně, plán lit. D, kolem 1857, bez sign. Spisovna NPÚ ÚOP v Praze — Spisovna Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze, složka Kostel sv. Cyrila a Metoděje, Karlínské náměstí Praha 8-Karlín.

LITERATURA

sine 2000 — *sine*: Valerian Karoušek. In: Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2000. Díl 5 (Ka–Kom). Z. Malý (ed.), Ostrava 2000, 117–118.
sine 2001 online — *sine*: Expedice Hindúkuš 1970. In: Horolezecký klub Vyšehrad, publikováno 1. 11. 2001. Dostupné na <<http://www.hkvysehrad.cz/archive/hindukus70.html#top>> [vid. 2020-12-23].
sine 2002 — *sine*: Zdeněk Němeček. Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2002. Díl 9 (Ml–Nou). A. Malá (ed.), Ostrava 2002, 255–256.
sine 2004 — *sine*: Bohuslav Rychlík. Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2004. Díl 13 (Ro–Se). A. Malá (ed.), Ostrava 2004, 173–174.
sine 2008 — *sine*: Milan Vácha. Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2008. Díl 19 (V–Vik). A. Malá (ed.), Ostrava 2008, 56–57.
sine 2008 online — *sine*: Jozef Psotka. In: Wikipedie, založení hesla 14. 11. 2008. Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jozef_Psotka> [vid. 2020-12-23].
sine 2009 online — *sine*: Stanislav Tereba. In: Wikipedie, založení hesla 14. 3. 2009. Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Staniislav_Tereba> [vid. 2020-12-23].

32 Děkuji Jakubu Roskovcovi za celkovou fotografickou dokumentaci, Gabriele Hozdové z Jizerské o.p.s. za informace a fotografii detailu nápisu na památníku a Michaele Visingerové ze SKI KLUBU Jizerská 50 za zaslání skenů původních výsledků 3. ročníku Jizerské 50, kde je zachycen dobř čtyř účastníků z budoucí Expedice Peru 1970.

- sine* 2010 online — *sine*: Milan Vácha. In: Wikipedie, založení hesla 25. 4. 2010. Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Milan_V%C3%A1cha> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2012 online — *sine*: Hynek Hlasivec. In: Wikipedie, založení hesla 29. 8. 2012. Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hynek_Hlasivec> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2013 online — *sine*: Expedice Peru 1970, Památník, Expedice. In: Expedice Peru 1970, 2009–2013. Dostupné na <<http://www.peru1970.cz/>; <http://www.peru1970.cz/pamatnik.html>; <http://www.peru1970.cz/expedice.html>> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2016 online — *sine*: Památník horolezecké výpravy z Peru v Praze. In: Drobné památky, publikováno 17. 6. 2016. Dostupné na <<https://www.drobnepamatky.cz/node/11428>> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2018a online — *sine*: Československá expedice Peru 1970. In: Wikipedie, založení hesla 29. 1. 2018. Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovenska%C3%A1_expedice_Peru_1970> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2018b online — *sine*: Zdeněk Brabec. In: Wikipedie, založení hesla 8. 2. 2018. Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%Bk_Brabec> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2020 — *sine*: Světově proslulá socha Krista Spasitele v brazilském Rio de Janeiro se opravuje. Katolický týdeník 31, 2020/47, 17.–23. 11. 2020, 1.
- sine* 2020a online — *sine*: Zdeněk Němeček (sochař). In: Wikipedie, založení hesla 25. 8. 2020. Dostupné na <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%Bk_N%C4%Bme%C4%8Dek_\(socha%C5%99\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%Bk_N%C4%Bme%C4%8Dek_(socha%C5%99))> [vid. 2020-12-23].
- sine* 2020b online — *sine*: Padesát let od zemětřesení v Peru. Pod Huascaránem zůstala i naše horolezecká elita. In: Český rozhlas Liberec, publikováno 31. 5. 2020. Dostupné na <<https://liberec.rozhlas.cz/padesat-let-od-zemetreseni-v-peru-pod-huascaranim-zustala-i-nase-horolezecka-8215182>> [vid. 2020-12-23].
- sine s.d.a* online — *sine*: Memoriál Expedice Peru 1970. In: Jizerská 50. Dostupné na <<https://jiz50.cz/cms.front.page/peru>> [vid. 2020-12-23].
- sine s.d.b* online — *sine*: Zdeněk Němeček. In: Větrělci a volavky. Dostupné na <<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/zdenek-nemecek>> [vid. 2020-12-23].
- AFRI 2020 online — AFRI: Dnes je to 50 let od Československé expedice Peru 1970, kdy zahynulo všech 14 členů expedice. In: Pražský zpravodaj, publikováno 31. 5. 2020. Dostupné na <<https://prazsky-zpravodaj.cz/udalosti/zpravy-z-prahy/dnes-je-to-50-let-od-ceskoslovenske-expedice-peru-1970/>> [vid. 2020-12-23].
- BENEŠOVSKÁ/VŠETEČKOVÁ 1996 — Klára BENEŠOVSKÁ / Zuzana VŠETEČKOVÁ: heslo Čp. 1/I. In: Pavel Vlček et al., Umělecké památky Prahy : Staré Město, Josefov. Praha 1996, 136–148.
- BLAŽIČEK 1956 — Oldřich J. BLAŽIČEK: Ignác František Platzer. In: Umění věků : Sborník k 70. narozeninám profesora Dra Josefa Cibulky. D. Líbal / M. Vilímková (eds), Praha 1956, 25–36.
- CZUMALO 2013 online — Vladimír CZUMALO: Sochař Zdeněk Němeček. In: Czumalova nástěnka, publikováno 3. 3. 2013. Dostupné na <<https://czumalo.wordpress.com/2013/03/03/sochar-zdenek-nemecek/>> [vid. 2020-12-23].
- DUŠEK 2020 — Libor DUŠEK: Peru 1970 : Čeští horolezci pod Huascaránem. Brno 2020.
- EKERT 1883 — František EKERT: Posvátná místa král. hl. města Prahy I. Praha 1883.
- ERNE/HAVEL 2019 online — Michaela van ERNE / Prokop HAVEL: Ladislav Míka vzpomíná na začátky Jizerské 50: Závodíte, ale pořád tam je zážitek. In: Český rozhlas Radiožurnál, publikováno 10. 2. 2019. Dostupné na <<https://radiozurnal.rozhlas.cz/ladislav-mika-vzpomina-na-zacatky-jizerske-50-zavodite-ale-porad-tam-je-zazitek-7758603>> [vid. 2020-12-23].
- GIBIŠ 2016 online — Vojtěch GIBIŠ: Huascarán 1970: prokletá expedice si vzala životy všech 15 Čechoslováků : Smetla je lavina. In: Lidovky.cz, publikováno 31. 5. 2016. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/domov/huascar-1970-prokleta-expedice-si-pred-45-lety-vzala-zivoty-vsech-patnacti-ceschoslovaku.A150526_110816_in_domov_gib> [vid. 2020-12-23].
- GOLDEN/ČERVINKA/ČERVINKOVÁ 2012 — Juliet D. GOLDEN / Jan ČERVINKA / Hana ČERVINKOVÁ: Jan Červinka – Okamžiky z historie československého expedičního horolezectví = Images from the History of Czechoslovak Expedition Mountaineering. Praha 2012. Dostupné na <http://jancervinka.net/wp-content/uploads/2015/06/JAN_CERVINKA_A5_horizontal.pdf> [vid. 2020-12-23].
- HEJNÁ s.d. online — Markéta HEJNÁ: Miloslav Hejný. In: Větrělci a volavky. Dostupné na <<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochari/miloslav-hejny>> [vid. 2020-12-23].
- HEJNÝ 2017 — Kryštof HEJNÝ: Miloslav Hejný, sochařské a doplňkové kreslířské dílo 1955–1973 : Pokus o zařazení do kontextu. Bakalářská práce, Praha 2017. Uloženo: Ústav pro dějiny umění FF UK.
- HLADÍK/VEJRAŽKA 2020 — Jiří HLADÍK / Lubomír VEJRAŽKA: Huascarán : Zastavení po padesáti letech : expedice Peru 1970. Praha 2020.
- HNOJIL 2008 — Adam HNOJIL: Josef Max : Sochařství pozdního neoklasicismu v Čechách. Praha 2008.
- CHYTIL 2014 — David CHYTIL: České vysokohorské lezení. Bakalářská práce, Brno 2014. Uloženo: Centrum univerzitního sportu, Fakulta sportovních studií MU v Brně.
- J. K. 1969 — J. K., Praha 8: Ještě do příští spartakiády? Večerní Praha 15, 1969/23, 3. 2. 1969, 6.
- JILEMNICKÝ 1984 — Alois JILEMNICKÝ: Kámen jako událost : Kulturně historický a společenský obraz první české školy sochařů a kameníků za sto let její existence 1884–1984. Praha 1984.

- KLINEROVÁ 2011 — Adéla KLINEROVÁ: Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně. Bakalářská práce, Praha 2011. Uloženo: Ústav pro dějiny umění FF UK.
- KLINEROVÁ 2017 — Adéla KLINEROVÁ: Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně : Od prvotní myšlenky k architektonické realizaci – Church of St. Cyril and Methodius in Prague-Karlín : From its conception to architectural realization. *Staletá Praha* 33, 2017/1, 2–30.
- LANGER 2015 online — Jiří LANGER: Memorál expedice Peru 1970 se pojede v Bedřichově již po pětadvaceti letech. In: Liberecký kraj, publikováno 7. 1. 2015. Dostupné na <<https://www.kraj-lbc.cz/aktuality/memoriel-expedice-peru-1970-se-pojede-v-bedrichove-jiz-po-petadvacetilet-827390.htm>> [vid. 2020-12-23].
- MUSÍLEK 2018 — Martin MUSÍLEK: „Unser stat rathaus“ : Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie – „Unser stat rathaus“ : Das altstädter Rathaus in Prag und seine älteste Wappengalerie. *Staletá Praha* 34, 2018/1, 2–42.
- PLEVKOVÁ 2020 online — Radana PLEVKOVÁ: 50 let od expedice Peru 1970. In: Český horolezecký svaz, publikováno 1. 6. 2020. Dostupné na <<https://www.horosvaz.cz/chs-informace/50-let-od-expedice-peru-1970/>> [vid. 2020-12-23].
- PLICKA/POCHE 1980 — Karel PLICKA / Emanuel POCHE: Procházky Prahou : Fotografický průvodce městem. Praha 1980³.
- POLÁČEK/ŠAFRÁNEK 2020 online — Dan POLÁČEK / Jakub ŠAFRÁNEK: Začínali na Skaláku, smrt našli v Kordillerách : Expedici Peru provázal neblahý osud. In: Aktuálně.cz, aktualizováno 1. 6. 2020. Dostupné na <<https://sport.aktualne.cz/obrazem-tragicky-osud-ceskoslovenskych-horolezcu-v-peru-v-ro-r-b70fd026a-0fb11eab408ac1f6b220ee8/>> [vid. 2020-12-23].
- PROCHÁZKA 2015 online — Vladimír PROCHÁZKA ml.: 45 let od tragického konce Expedice Peru. In: Horyinfo.cz, publikováno 27. 5. 2015. Dostupné na <<https://www.horyinfo.cz/view.php?cislocianku=2015050036>> [vid. 2020-12-23].
- RYBAŘÍK 2020 — Václav RYBAŘÍK: Kamenosochařská výzdoba pražských staveb dvacátého století, I. Staré Město a Josefov. *Za starou Prahu : Věstník Klubu Za starou Prahu* 50 (21), 2020/1–2, 60–71.
- SEDLÁŘ 2016 — Jaroslav SEDLÁŘ: Český umírněný modernismus na mezinárodní výstavě EXPO 58 v Bruselu. *Universitas* 49, 2016/3, 31–44.
- Sozanský 2015 — Jiří SOZANSKÝ: 1969 – rok zlomu. Praha 2015.
- STRNAD s.d. — Zdeněk STRNAD: Galerie horolezců: Karel Krecbach (2); Jaroslav Krecbach. In: Pohledy do historie lezení na skalách ČR. Dostupné na <https://www.skalnioblasti.cz/4_history/5_history_index.asp?history_cmd=7admin&pismo=S&id=14231>; <https://www.skalnioblasti.cz/4_history/5_history_index.asp?history_cmd=7admin&id=8176> [vid. 2020-12-23].
- SUCHL 1972 — Jan SUCHL: Cesta končí pod Huascaránem : Osudy československé horolezecké expedice Peru 1970. Praha 1972.
- SUCHL 1981 — Jan SUCHL: Vteřiny mezi životem a smrtí : Akce HS [Horská služba] : Cesta končí pod Huascaránem. Praha 1981.
- SUCHÝ 1999 online — Vladimír SUCHÝ: Historie Akademického klubu alpinistů : Vznik AKA. In: Akademický klub alpinistů Praha, publikováno 1999. Dostupné na <<http://akapraha.eu/historie>> [dočasně nedostupné].
- SUCHÝ/POLMAN 2011 — Vladimír SUCHÝ / Dan POLMAN: Akademický klub alpinistů : Retro ohlédnutí Volodi Suchého. *Lidé & hory* 10, 2011/5, 60–62. Dostupné na <<https://www.horosvaz.cz/res/archive/053/010016.pdf?seek=1>> [vid. 2020-12-23].
- ŠULCOVÁ 2020 online — Magda ŠULCOVÁ: Hodiny od Svaté Ludmily. In: ČT, Z metropole, publikováno 24. 10. 2020 (video). Dostupné na <<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10116288835-z-metropole/220411058230043/obsah/797323-hodiny-od-svate-ludmily>> [vid. 2020-12-23].
- ŠŤAVA 2008 online — ŠŤAVA: Nehvizdské lomy. In: Místopis.eu, publikováno v únoru 2008. Dostupné na <http://www.mistopis.eu/mistopiscr/polabi/celakovicko/nehvizdske_lomy/lomy.htm> [vid. 2020-12-23].
- TEREBA 1969 — Stanislav TEREBA: 72 metrů vysoko. *Večerní Praha* 15, 1969/192, 1. 10. 1969, 1.
- TEREBA 1970 — Stanislav TEREBA: Konečně opět na svém místě... *Večerní Praha* 16, 1970/77, 17. 4. 1970, 2.
- TYSLOVÁ 2002 online — Irena TYSLOVÁ: Sochař Olbram Zoubek má svůj ateliér v Salmovské ulici. In: Portál Prahy 2, publikováno 19. 8. 2002. Dostupné na <<http://m.praha2.cz/Sochar-Olbram-Zoubek-ma-svuj-atelier-v-Salmovske-ulici.html>> [vid. 2020-12-23].
- VEJRAŽKA/HLADÍK 1995 — Lubomír VEJRAŽKA / Jiří HLADÍK: Huascarán : Cesta končí, cesta začíná. Příchovice 1995.
- VEJRAŽKA/HLADÍK 1999 — Lubomír VEJRAŽKA / Jiří HLADÍK: Huascarán : Život v údolí krásy a hrozby. Nové Město nad Metují 1999.
- VLASTNÍK 2020 — Jiří VLASTNÍK: Pod Huascaránem před padesáti lety. *Mozaika, list pro výtvarné umění a kulturu* 4, 2020/1, 3.
- VLČEK 1997 — Emanuel VLČEK: Fyzické osobnosti českých panovníků I. : Nejstarší Přemyslovci : Atlas kosterních pozůstatků prvních sedmi historicky známých generací Přemyslovců s podrobným komentářem a historickými poznámkami. Praha 1997.
- VŘANKA 2019 — Milan VŘANKA: Hory byly jejich osudem. Brno 2019.
- WILDER 1958 — Thornton WILDER: Most Svatého Ludvíka krále. Praha 1958².